

УДК 75.036(477)(092)

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2019.06.1640>

ЗБЕРЕЖЕНА ТВОРЧА СПАДЩИНА ОСИПА ВАСЬКІВА (1895—1972)

Іван МЕЛЬНИК

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5301-8253>

кандидат мистецтвознавства,
начальник науково-дослідного сектора,
Львівська національна академія мистецтв,
вул. Кубійовича, 38, 79011, м. Львів, Україна
e-mail: ndslnam@gmail.com

Стаття присвячена творчості художника і педагога, одного з найменш досліджених українських модерністів Осипа Васьківа (1895—1972). Ця студія є дотичною до актуальної нині проблеми вивчення творчого доробку малознаних митців першої половини ХХ ст., які працювали у периферійних з точки зору інтенсивності мистецького життя містах, проте своєю творчістю репрезентували панівні течії авангарду та модернізму. У запропонованій розвідці автор ставить перед собою мету розглянути основні факти з біографії О. Васьківа, а також здійснити спробу наукової реконструкції його багатогранної живописної та графічної спадщини.

Методологічною основою дослідження є методи системного, хронологічного, стилістичного аналізу поряд з принципом історизму у поєднанні з елементами структурно-функціонального аналізу. Одним з результатів дослідження стало виокремлення основних етапів становлення та еволюції індивідуальної манери художника, окреслення специфіки мистецького середовища, що мало вплив на формування його творчої особистості та низки стилістичних напрямів (у тому числі й авангардних), які надали імпульс подальшим пошукам власної художньої мови.

Ключові слова: Осип Васьків, Делятин, модернізм, живопис, графіка, формальні пошуки, виставкова діяльність, вчителювання.

Ivan MELNYK

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5301-8253>

Ph.D. in Art History,

Head of the Research Department,

Lviv National Academy of Arts

79011, Ukraine, Lviv, Kubyiovycha str., 38

e-mail: ndslnam@gmail.com

THE PRESERVED ARTISTIC HERITAGE OF OSYP VAS'KIV (1895—1972)

Introduction. Over the last decades, the complex research work in the fields of history in general, art history and literary studies provided a basis for an objective picture of the artistic process of the first half of the 20th century in Ukraine, with the leading role of avant-garde and modernist movements. But it also stressed the importance of studying the creative work of each artist in the context of already quite clearly defined panorama of artistic phenomena. Considering that, the personality of Osyp Vas'kiv, a painter and graphic artist, who in the 1920s belonged to the artistic societies of Lviv and Warsaw deserves special attention.

Problem Statement. The article is devoted to the work of artist and teacher, one of the least studied Ukrainian modernists O. Vas'kiv (1895—1972). And thus it is related to the crucial problem of studying the preserved heritage of the little-known Ukrainian artists of the first half of 20th century, who worked in the cities and villages, peripheral in terms of the intensity of artistic life, but at the same time the creative work of those artists represented the dominant movements of avant-garde and modernism.

The purpose of the current research is to consider the basic facts of O. Vas'kiv biography, as well as to attempt the scientific reconstruction of his multifaceted pictorial and graphic heritage.

Methods. We rely mainly on the traditional art historian methods of systematic, chronological, stylistic analysis, which provide a basis for studying the artist's heritage in the broad context of the peculiar period of time and allows to draw the comparison between other contemporary artists and their works. The historical method, combined with principles of structural analysis, was applied to complete the general picture of historical and cultural processes of the first half of the 20th century.

Results. An interest in philosophy, in particular the culture of the classical East, determined the broad range of practical skills that O. Vas'kiv put as a background of his work. Equally important was the period of his participation in the artistic life of Warsaw and Lviv in the 1920s, which made a visible imprint on the early creative experiments of O. Vas'kiv and largely outlined the direction of future pathways for the transformation of individual artistic style, distinguished by the skilled use of different elements of the visual language of cubism, expressionism, constructivism. The specificity of his creative legacy demands the thorough study of all stages of his biography, as well as detailed attribution and analysis of his paintings and graphic prints.

Conclusion. The study of little-known works by O. Vas'kiv should be an important step towards returning the forgotten and little-known names of artists of the first half of the of 20th century, as it will contribute to the more coherent picture of Ukrainian modernism in the visual arts.

Keywords: Osyp Vas'kiv, Delyatyn, modernism, painting, graphics, formal search, artworks exhibition, teaching.

Вступ. Впродовж останніх десятиліть завдяки комплексним мистецтвознавчим, історичним, літературознавчим студіям вдалося укласти об'єктивну історію мистецького процесу першої половини ХХ ст. в Україні, де чільне місце посідають авангардні і модерністські течії. Водночас, надзвичайно актуальною є *проблема* вивчення творчості окремих персоналій на тлі вже доволі чітко окресленої панорами художніх явищ. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує постать Осипа Васьківа, живописця і графіка, який у 1920-х рр. належав до мистецького середовища Львова і Варшави, беручи участь у виставковій діяльності художніх товариств. Проте на сьогодні залишилися неповні біографічні відомості про митця та фрагментарно збережена творча спадщина, що потребує ґрунтовного вивчення. Серед *останніх публікацій*, присвячених життєвому і творчому шляхові О. Васьківа, виділяються розвідки Андрія Мисюка [1], який, фактично, повернув ім'я художника до сучасних наукових студій, а також Тараса Прохаська, який робить акцент на з'ясуванні послідовності подій у житті митця, особливо того часу, коли О. Васьків замешкав у Делятині [2]. Поза тим відомості про митця постають переважно у коротких замітках енциклопедичного характеру, що пов'язують О. Васьківа передовсім з культурним середовищем карпатського краю. Відтак, в ході роботи постає *низка завдань*, серед яким пріоритетними є відтворення якомога більш точної та повної хронології подій у біографії митця, що вимагає залучення тематично ширшого корпусу джерел, зважаючи на те, що після повернення до Делятина на початку 1930-х рр. О. Васьків провадив активну педагогічну діяльність та просвітницьку працю, ставши однією зі знакових постатей в культурно-мистецькому житті міста. У статті ми ставимо собі за *мету* здійснити спробу наукової реконструкції його багатогранної живописної та графічної спадщини. При цьому акцент робимо на контексті формування мистецьких поглядів О. Васьківа, його новаторських формальних пошуках, а також висвітленні ролі й значення доробку художника в історії українського образотворчого мистецтва ХХ століття.

Основна частина. У центральній частині Делятина (який раніше був містечком, а на сьогодні має статус селища), в колишньому сецесійному особняку подружжя Миколи і Клавдії Лагодинських

(1902 р.), від 2012 року діє краєзнавчий музей Делятина, створений на базі кімнати-музею Марка Черемшини (1874—1927) — адвоката, письменника, громадсько-культурного діяча, що проживав тут в 1906—1912 рр. [1, с. 4]. В окремій кімнаті експонуються графічні та живописні твори О. Васьківа, які передані сюди його племінником Богданом Васьківим. Експозицію створив науковий співробітник краєзнавчого музею Андрій Мисюк, який впродовж багатьох років доповнював колекцію й іншими музейними експонатами (цінними давніми документами, світлинами і графічними матеріалами початку ХХ ст., давніми предметами побуту і праці та виробами з дерева місцевих народних умільців). Ці експонати розміщені в чотирьох залах, і дають змогу ознайомитися з історією містечка (своєрідних «воріт» в північну частину Гуцульщини), діяльністю визначних делятинців, та їхніми здобутками [3, с. 48—49].

Завдяки А. Мисюку повернулися із забуття й більшість збережених родиною О. Васьківа творів визначного митця. Саме пошуки спадщини О. Васьківа привели А. Мисюка до його племінника Б. Васьківа, який передав більшість збережених творів графіки і живопису у краєзнавчий музей Делятина. Слід зазначити, що деякі пошкодженні твори перед експонуванням були ретельно поновлені.

Осип Васьків (08.11.1895 — 07.07.1972) — унікальна постать українського образотворчого мистецтва ХХ ст., яку досить непросто зіставити з іншими мистецькими явищами. Це ще більше вмотивовує потребу наукового висвітлення його розмаїтої творчої спадщини, оригінального образного світу, символічно-смыслового простору його живопису картин і графіки. Закріплене за ним прізвище «Ганда» вже у роки життєвої зрілості, доволі промовисто акцентує на універсалізмі його мислення, яке розкривалося не лише в мистецьких практиках, але й у музиці, вчителюванні, але й у способі його життя. Натомість систематизувати всі ланки творчості О. Васьківа вкрай складно, оскільки питома частина його творів є втраченою, а збережені в родині та представлені в музейній експозиції графічні й живописні твори не дають можливість розкрити семантику образності авторського мислення відповідно до стадій його професійного зростання. Зважаючи на те, що за більшістю формальних прикмет його методологія кваліфікується як модерніст-

Іл. 1. О. Васьків. Автопортрет. 1928 р.

Іл. 2. О. Васьків. Горець. 1930-ті рр.

ська, то й структура образності митця має конкретні відповідники в біографії автора, де теж чимало маловідомих сторінок.

О. Васьків народився неподалік від Кракова (Польща), в містечку Йорданів (Jordanów), де його

батько Модест проходив військову службу, після закінчення якої залишився працювати возним в суді й одружився з місцевою дівчиною. Перший з його шести дітей Осип закінчив з відзнакою школу у Львові, куди переїхала родина Васьківих, а потім учительську семінарію, після закінчення якої вступив до Львівської мистецько-промислової школи, потім продовживши навчання у Варшаві. Там же ж студював журналістику в одному з навчальних закладів.

Ще в підлітковому віці, під час перебування батьків у Делятинському солелікувальному закладі (з 1910 року в Делятині діяв соляний інгаляторій), майбутній митець, під враженнями навколишніх карпатських пейзажів почав малювати [4, с. 21]. Окрім пейзажних замальовок у цей період почали з'являтися цікаві жанрові графічні композиції, зокрема виконана у 1919 році графіка олівцем «Возз'єднання українських земель». На початку 1920-х років Осип виставлявся на різних художніх виставках, де його роботи успішно конкурували з творами інших відомих художників.

Період 1920—1930-х років став основним щодо вироблення автором засадничих формотворчих принципів, які надалі і визначали його самобутність у живописі і графіці. Для вирізнення його індивідуальних рис треба звернутися до провідних тенденцій в польському мистецькому модернізмі, які дотично впливали на пошуки О. Васьківим власної малярської мови. Після завершення Першої світової війни та перемін на політичній карті Центрально-Східної Європи відбувалися інтенсивні процеси комунікації між різними мистецькими середовищами Польщі — Другої Речі Посполитої. Найбільш активні новаторські пошуки здійснювалися художниками Кракова і Львова. В цих двох містах доволі швидко набули поширення ідеї італійського футуризму, німецького експресіонізму та французького кубізму, з певними концептуальними відмінностями. Основними носіями перемін стали художники-формісти, які синтезували авангардистські тенденції європейського мистецтва, адаптуючи їх до локальної мистецької специфіки польського мистецтва початку ХХ століття. Поза сумнівом, що О. Васьківу був відомий популярний на той час феномен Станіслава Ігнація Віткевича (зnanого як Віткаци — Witkacy) — художника, письменника і теоретика мистецтва. Його багатий внутрішній світ, в якому проявилися риси експресіонізму та

сюрреалізму, захопив не одного сучасника. Герметичний, суб'єктивований, сповнений містичних алюзій образний світ Віткація спонукав й інших молодих художників до занурень у власну екзистенцію, у підсвідоме. У той же час резонансною у Європі стала творчість і теоретичні концепції Василя Кандинського, який здобув початкову художню освіту у київській школі Миколи Мурашка, а згодом продовжив навчання у Мюнхені. Його відкриття в сфері художньої абстракції теж мали значний вплив на нове покоління митців. Десь у такому просторі естетичних ідей і формувалися ранні модерністські погляди О. Васьківа.

Вплив модерного мистецтва, насамперед постімпресіонізму, визначили творчу манеру О. Васьківа у 1920-х роках. Про це свідчать і збережені твори цього періоду, зокрема лінійні графічні композиції, виконані олівцем, тушшю та деякі акварелі.

У біографії художника 1920—1930-х років досі є чимало нез'ясованих деталей. Відомо лише те, що будучи за натурою динамічним й спраглим за знаннями, він активно вивчав музейні колекції Кракова і Варшави, зблизився з колами знаних художників-новаторів, особливо групи найбільш радикально налаштованих на формальні експерименти авангардистів. Професійний рівень дав змогу українському митцеві увійти до еліти образотворчого мистецтва відповідного часу, про що свідчить його участь у знаковій художній виставці 1929 року у Варшаві.

В родинному архіві Б. Васьківа зберігся каталог цієї виставки (дизайн обкладинки виконав Титус Чижевський). Три свої роботи О. Васьків показав поруч з творами іменитих митців, лідерів формалістичних течій Г. Берлеві, Г. Стажевського, В. Кайруктшіса, К. Хіллера, С. Брукальського, А. Пронашка, М. Маліцького, В. Стшемінського та ін. Разом з ними глядачі могли побачити і одну з супрематичних композицій Казимира Малевича, який не так часто представляв свої твори у Варшаві. Участь О. Васьківа в цій експозиції не могла бути випадковою, оскільки сама формальна проблематика, що домінувала в ній, вимагала найбільш вибагливих критеріїв актуальності естетичних ідей, а саме у розрізі найбільш розвинутих пластичних концепцій у візуальних практиках трьох перших десятиліть ХХ ст.

У тогочасних творах О. Васьківа відчувається вплив тогочасних західноєвропейських мистецьких

Іл. 3. О. Васьків. Пейзаж. 1930-ті рр.

Іл. 4. О. Васьків. Міський пейзаж. 1930-ті рр.

течій, зокрема кубізму. Це можна прослідкувати в його «Автопортреті», створеному у 1930 році. На відміну від цілком реалістичного графічного «Автопортрета», виконаного в 1928 році у техніці «сухої голки» (іл. 1), цей «Автопортрет» виконаний акварельними фарбами у кубістичній манері, у площинному, напівабстрактному варіанті. Пробуючи себе в різних техніках і стилях, митець продовжує доповнювати започатковану ще у 1919 р. реалістичну серію портретів, де однією з перших робіт був твір «Криця Ружичка» (1919 р.), на початку ж 1930-х років постав портрет Тадеуша Костюшки.

З 1931 року, після звільнення з варшавського педагогічного інституту, де О. Васьків на той час працював, він переїздить на постійне проживання до Де-

лятина. Тут під впливом місцевих традицій у нього з'являються цікаві твори — «Сільський ансамбль» у техніці акварелі, виконана олівцем робота «День базарний в Делятині», намальований олійними фарбами твір «Горець» (іл. 2) та численні пейзажі околиць, низку яких можна в певному сенсі вважати урбаністичними (іл. 3, 4).

В період з 1939 по 1941 рік О. Васьків вчителює та працює завучем у Делятинських школах і, водночас, продовжує малювати не тільки живописні твори, але пробує себе в ілюстративній графіці та створює макет журналу «Українська ілюстрація». Слід відзначити високий рівень технічної майстерності та сформовану індивідуальну манеру всіх тогочасних графічних та живописних робіт О. Васьківа.

У 1942 році О. Васьків на деякий час був заарештований окупаційною німецькою владою за проукраїнську позицію. В 1945 році йому вдається влаштуватись на посаді учителя мовних дисциплін Делятинської середньої школи, але вже у 1950 році його звільнили з посади за релігійний світогляд. З 1957 року поновлений на роботі з можливістю викладання малювання та трудового навчання, а з 1961 року вийшов на пенсію. Окрім таланту митця і педагога, О. Васьків мав і музичне обдарування, віртуозно граючи на скрипці. Цікаво й те, що його приватна бібліотека на той час була однією з найбільших у Делятині. Місцеві мешканці старшого покоління й досі згадують свого учителя, який не лише давав формальні знання учням, але й виховував у них високу національну свідомість і почуття людської гідності.

Висновки. Інтерес до філософських знань, зокрема до культур класичного Сходу, визначив широкий спектр практичних навиків, якими володів О. Васьків. Не менше значення мало й долучення до мистецького життя Варшави та Львова 1920-х рр., що на-

клало видимий відбиток на ранні творчі експерименти О. Васьківа та значною мірою окреслило напрям майбутніх пошуків у трансформації індивідуальної художньої манери, яку вирізняє вільне оперування елементами пластичної мови кубізму, експресіонізму, конструктивізму. Залишена ним творча спадщина спонукає до вивчення усіх етапів його життєпису, а також до наукової мистецтвознавчої кваліфікації його живопису і графіки. Досі не розкриті символічні смисли, якими пронизані його твори, сповнені метафізичної недовомовленості і скеровані до незвіданих теренів духу. Впровадження до наукового обігу маловідомих робіт О. Васьківа повинно стати важливим кроком на шляху повернення забутих і малознаних імен художників першої половини ХХ ст. задля формування цілісної картини українського модернізму в образотворчому мистецтві.

1. Мисюк А. *Український Ганді — Васьків О.М.* Київ: Саміт, 2015. 45 с.
2. Прохасько Т. Шерлок для Робінзона, або Крузо для Голмса. *Критика*. Київ, 2013. Ч. 5—6. С. 30—31.
3. *Гори Гуцульщини*. Під ред. А. Вельоха. Краків: Центр. Осередок Гір. Туризму ПТТК, 2006. 223 с.
4. *Звід пам'яток Івано-Франківської області. Надвірнянський район*. Книга 2. Надвірнянський район. Сміт Делятин. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2015. 110 с.

REFERENCES

- Mysjuk, A. (2015). *Ukrainian Ghandi — Vas'kiv O.M.* Kyiv: Salutis [in Ukrainian].
- Prohas'ko, T. (2013). Sherlock for Robinson, or Crusoe for Holmes. *Krytyka* (Part 5—6, pp. 30—31) [in Ukrainian].
- Vjel'oh, A. (Ed.). (2006). *The mountains of Hutzul'shchyna*. Krakiv: Centr. Oseredok Gir. Turyzmu PTTK [in Ukrainian].
- Zvid pam'jatok Ivano-Frankivs'koi oblasti. Nadvirnjans'kij rajon (Book 2). Nadvirnjans'kij rajon. Smt. Deljatyn* (2015). Ivano-Frankivs'k: Lileja-NV [in Ukrainian].